

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ»

Студентки 2 курсу, 4-м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Недашковської
Анастасії
Володимирівни

Науковий керівник
к.е.н.

Маркуц
Юлія Ігорівна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Макогон
Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ	6
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	
1.1. Сутність формування доходів місцевих бюджетів	6
1.2. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів	11
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	20
2.1. Динаміка та структура дохідної частини місцевих бюджетів	20
2.2. Динаміка та структура місцевих податків і зборів	29
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ	33
ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ	
БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	
3.1. Проблеми формування місцевих бюджетів в сучасних умовах	33
3.2. Шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів	44
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність теми. За сучасних умов соціально-економічного розвитку держави місцеві бюджети є одним із ключових джерел за допомогою яких задовольняються потреби суспільства. Більшість видатків, які спрямовуються державою на соціальний розвиток, фінансуються з місцевих бюджетів.

Саме тому доходи місцевих бюджетів є вирішальною складовою регіонального розвитку. Забезпеченість місцевих бюджетів фінансовими ресурсами збільшує можливість місцевих органів влади задовольняти потреби населення. Фінансово-економічні відносини органів місцевого самоврядування, що виникають у результаті акумулювання коштів до місцевих бюджетів та надання суспільних послуг громадянам, потребують ретельного дослідження з метою забезпечення сталого розвитку територіальних громад та соціально-економічного розвитку країни у цілому.

Питанням аспектів формування доходів місцевих бюджетів присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених: Т. Боголіб, О. Василика, В.Зайчикової, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Лук'яненко, І. Луніної, Л. Лисяк, І. Лютого, В.Макогон, Ю.Маркуц, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Зазначене свідчить про актуальність випускної кваліфікаційної роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Метою роботи є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень формування доходів місцевих бюджетів.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити сутність формування доходів місцевих бюджетів;
- узагальнити зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів;
- здійснити аналіз динаміки та структури дохідної частини місцевих бюджетів;
- здійснити аналіз динаміки та структури місцевих податків і зборів;

- розкрити проблеми формування місцевих бюджетів в сучасних умовах;
- обґрунтувати шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження є дохідна частина місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми формування доходів місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті економічної сутності формування доходів місцевих бюджетів. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовано шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування місцевих бюджетів, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті опублікованій у збірнику наукових праць студентів Київського національного торговельно-економічного університету.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні основи формування доходів місцевих бюджетів. Розкрито сутність формування доходів місцевих бюджетів.

Узагальнено та систематизовано зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів.

У другому розділі розкрито систему місцевих бюджетів України. Проаналізовано динаміку та структуру дохідної частини місцевих бюджетів. Проаналізовано динаміку та структуру місцевих податків і зборів.

У третьому розділі визначено пріоритетні напрями підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів в Україні. Розкрито проблеми формування місцевих бюджетів в сучасних умовах. Обґрунтовано шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Сутність формування доходів місцевих бюджетів

Соціально-економічний розвиток регіону залежить від дохідної частини місцевих бюджетів, оскільки тільки за наявності достатнього обсягу фінансових ресурсів місцеві органи влади зможуть задовольняти потреби територіальної громади. Доходи місцевих бюджетів виступають основою фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Питання формування дохідної частини місцевих бюджетів набуває надзвичайної актуальності.

Найбільший розвиток питання сутності та формування доходів місцевих бюджетів в економічній і фінансовій науці набув в період незалежності України.

Доходи є найважливішою складовою державного фінансового регулювання простого і розширеного відтворення. Доходи місцевого бюджету є фінансовою основою функціонування адміністративно-територіальної одиниці, що забезпечує здійснення функцій і повноважень місцевого самоврядування, і є засобом перерозподілу фінансових ресурсів території.

Доходи місцевих бюджетів – це сукупність грошово-економічних відносин суспільства, що забезпечують формування і розподіл фінансових ресурсів місцевих бюджетів та оптимальний, ефективний розвиток територій шляхом децентралізованого управління в особі органів місцевого самоврядування.

За економічною сутністю доходи місцевих бюджетів поділяють на власні, закріплені. Власні доходи – це доходи, мобілізовані місцевою владою самостійно на основі власних рішень і за рахунок джерел, визначених місцевим органом влади. Закріплені доходи — одна з форм переданих доходів місцевим органам влади на стабільній, довготерміновій основі.

Формування дохідної частини місцевих бюджетів відбувається відповідно до законодавства України. Згідно з Бюджетним кодексом України, до базових нормативних актів належать: Конституція України; Закон України «Про

місцеве самоврядування в Україні»; Бюджетний кодекс України; Податковий кодекс України; щорічні закони України про державний бюджет України; нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України; нормативно-правові акти органів виконавчої влади; рішення про місцевий бюджет; інші закони, що регулюють бюджетні відносини.

Відповідно до Бюджетного кодексу [3], доходи місцевих бюджетів поділяються на доходи загального та спеціального фондів. При цьому кошти загального фонду не мають цільової спрямованості і використовуються на фінансування поточних видатків, тоді як доходи спеціального фонду мають конкретне призначення, зокрема призначення, пов'язане з формуванням бюджету розвитку.

У відповідності до Бюджетного кодексу України основними принципами формування доходів місцевих бюджетів є наступні: збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності та результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості й неупередженості, публічності й прозорості.

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [10] передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел, а також закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Увага науковців та практиків приділяє питанням формування доходів місцевих бюджетів.

На думку М. І. Карліна, формування доходів - це процес перерозподілу ресурсів з приватного сектору у державне використання для виконання державою своїх функцій, результатами якого є досягнення політичної та ринкової рівноваги. Він акцентує увагу на необхідності ефективного перерозподілу фінансових ресурсів між державою та приватним сектором економіки.

І.О. Луніна вважає, що процеси формування і розподілу доходів місцевих бюджетів мають базуватися на принципі еквівалентності та забезпечувати

максимально можливу територіальну відповідність між фінансування наданих суспільних благ і сплачених податків економічними суб'єктами.

Більш широкого трактування системі формування доходів місцевих бюджетів надає В.Д. Макогон, вона розглядає її як «сукупність форм і засобів мобілізації доходів до місцевих бюджетів, а також відносин, які виникають у процесі організації системи фінансування місцевих бюджетів, між органами управління, суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами». Вона вважає, що система формування доходів місцевих бюджетів включає: нормативно-правове забезпечення; форми і методи мобілізації доходів; органи управління фінансовими ресурсами місцевого бюджету; форми організації системи фінансування; функції, компетенції, сфери відповідальності, закріплені за різними рівнями державної влади і місцевого самоврядування.

Система формування доходів місцевих бюджетів повинна розглядатися у системі міжбюджетного регулювання, оскільки формування дохідної частини місцевих бюджетів обумовлюється не тільки методами і засобами наповнення місцевих бюджетів, а й відносинами між органами різних рівнів влади.

Структура доходів місцевих бюджетів представлена: податковими надходженнями: податок на доходи фізичних осіб; податок на прибуток підприємств (тільки для обласних бюджетів), акцизний податок на роздрібний продаж підакцизних товарів; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва; податок на майно; неподатковими надходженнями (власні надходження місцевих бюджетних установ; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; доходи від власності та підприємницької діяльності; інші неподаткові надходження); доходами від операцій з капіталом; трансферти місцевим бюджетам.

У дохідній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, спрямовані на виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади. Для забезпечення реалізації спільних соціальних і культурних програм територіальних громад доходи місцевих бюджетів, які враховуються при

визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, формуються за рахунок загальнодержавних податків і зборів.

У процесі формування доходів місцевих бюджетів реалізується три найважливіших суспільних функцій: інституційна, узгоджувальна та організаційна. Інституційна функція у процесі формування доходів місцевих бюджетів здійснюється шляхом підтримки розвитку інституту місцевого самоврядування, зміцнення його фінансових засад тощо. Узгоджувальна функція ґрунтується на природі утворення органів місцевого самоврядування, їх приватноправовому і публічному характері. Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів полягає в координації дій її складових, досягненні взаємної відповідності функціонування її частин за допомогою яких оптимізується процес формування доходів місцевих бюджетів. Організаційна функція системи формування доходів місцевих бюджетів реалізується шляхом налагодження процесів кооперації та співробітництва в ході організації виробництва і надання громадянам місцевих суспільних благ.

На даний час основним джерелом зростання доходів місцевих бюджетів в Україні є податок на доходи фізичних осіб. Основною умовою для збільшення цього показника є збільшення заробітної плати та ліквідація тінізації доходів.

Основними проблемами у формуванні доходів місцевих бюджетів в Україні є: незначна частка надходжень від місцевих податків і зборів; переважання міжбюджетних трансфертів в структурі доходів місцевих бюджетів; недосконалість системи короткострокового планування доходів місцевих бюджетів та не реалістичність плану доходів.

Важливими напрямками розв'язання проблем фінансового забезпечення місцевих бюджетів є: посилення зв'язку між соціально-економічним і бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць; диференціювання ставок ПДФО в залежності від суми заробітних плат; удосконалення системи розподілу міжбюджетних трансфертів та реформування місцевих податків і зборів.

Враховуючи зарубіжний досвід для наповнення дохідної частини місцевих бюджетів потрібно: змінити базу оподаткування податку на нерухоме майно, дозволити місцевим органам встановлювати нові економічно обґрунтовані неподаткові платежі, проводити переоблік та індексацію земельних ділянок, ліквідувати заборгованість із заробітної плати та збільшити розмір заробітної плати, здійснювати обов'язкове середньострокове планування доходів місцевих бюджетів.

Основними стратегічними напрямками наповнення і зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів України є: формування сприятливого інвестиційного середовища у регіонах і забезпечення інвестиційними ресурсами регіонів країни; посилення фінансової достатності місцевих бюджетів через розширення переліку місцевих податків і зборів, перерахування частини від надходження загальнодержавних податків, зміни принципів фінансування повноважень місцевих органів та системи розрахунку міжбюджетних трансфертів; зменшення ролі суб'єктивного чинника при розподілі субвенцій на соціально-економічний розвиток із Державного бюджету через запровадження формалізованих параметрів надання інвестиційних субвенцій; перетворення Державного фонду регіонального розвитку України на реальний інструмент фінансування капітальних видатків, які можуть дати потенційний довгостроковий ефект; розширення переліку міських рад, які мають право здійснювати емісію муніципальних цінних паперів; залучення заощаджень населення до обігу у фінансовій сфері та трансформація у кредитні та інвестиційні ресурси; залучення до проектів у рамках міжнародного співробітництва якомога більшого числа регіонів.

Важливість подальших досліджень окреслених питань зумовлена доцільністю підвищення ефективності системи формування доходів місцевих бюджету, пов'язаної з необхідністю постійного розвитку бюджетного механізму, його оновлення та реагування на постійно змінюване зовнішнє і внутрішнє середовище.

Таким чином, система формування доходів місцевих бюджетів являє собою сукупність форм і засобів мобілізації доходів до місцевих бюджетів, а

також відносин, які виникають у процесі організації системи фінансування місцевих бюджетів, між органами управління, суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами, що є економічною сутністю системи.

Суб'єктами системи формування доходів місцевих бюджетів виступають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадяни, асоціації органів місцевого самоврядування, бюджетні установи, громадські некомерційні організації та приватний сектор.

Структура доходів місцевих бюджетів України представлена: податковими надходженнями: податок на доходи фізичних осіб; податок на прибуток підприємств (тільки для обласних бюджетів), акцизний податок на роздрібний продаж підакцизних товарів; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва; податок на майно; неподатковими надходженнями (власні надходження місцевих бюджетних установ; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; доходи від власності та підприємницької діяльності; інші неподаткові надходження); доходами від операцій з капіталом; трансфертами місцевим бюджетам.

Доходи місцевих бюджетів є інструментом та фактором економічного зростання територіальної громади, наявність достатнього обсягу доходів сприяє економічному розвитку територій та підвищенню добробуту населення.

1.2. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів

Модель формування доходів місцевих бюджетів в кожній з країн являє собою абстрактну модель, яка відтворює сучасний стан розвитку місцевих фінансів. Зокрема, розмежування дохідних джерел місцевих бюджетів у світовій практиці здійснюється за такими принципами: стабільність розподілу доходів між рівнями бюджетної системи на основі єдиних підходів; власні доходи бюджетів кожного рівня мають стати основним ресурсом для реалізації закріплених за ними видаткових повноважень; податкові повноваження органів місцевого самоврядування не повинні обмежувати переміщення капіталів, робочої сили, товарів і послуг, а також давати

зможу експортувати податковий тягар в інші регіони; розмежування податкових повноважень і дохідних джерел має орієнтуватися здебільшого на вертикальне, а не на горизонтальне фінансове вирівнювання.

Значну роль при визначенні основних чинників, які впливають на процес формування доходів місцевих бюджетів, тобто сукупність організаційних та інституційних умов, що забезпечують функціонування місцевих фінансів у Європейських країнах відіграє політика фіскальної децентралізації.

Метою фіскальної децентралізації є створення такої системи управління фінансами, яка побудована на раціональному розподілі функцій та їх фінансовому забезпеченні у сфері надання громадських і державних послуг, а також на наданні послуг громадянам найбільш близькими до них органами державної влади та місцевого самоврядування [47, с. 9].

У розвинених країнах фіскальна децентралізація застосовується для реорганізації уряду з метою надання суспільних послуг у найбільш ефективний спосіб.

До найбільших держав у яких склалася децентралізована система управління, належать Індія, Бразилія, Китай, США, Канада, Німеччина, Франція тощо.

У Німеччині система міжбюджетних відносин характеризується чітким розподілом компетенцій між органами влади різних рівнів, який здійснюється в трьох сферах: законодавстві, управлінні і фінансуванні.

Основними адміністративно-територіальними одиницями є федерація, землі (суб'єкти федерації - 16) і общини. Більшість функцій покладено на федерацію і землі. Федерація фінансує об'єкти, що мають державне значення, землі забезпечують фінансування об'єктів регіонального значення, общини фінансують всі місцеві об'єкти.

В Сполучених Штатах Америки органи муніципального управління наділені правами щодо вирішення місцевих питань без втручання штатів, а також вони можуть розробляти, вносити та приймати поправки до Хартії місцевого самоврядування.

Серед європейських країн, для яких характерний високий рівень централізації у сфері регіональної політики, можна виділити Італію та Португалію.

Залежно від статусу регіонів в Італії визначаються відмінності у розпорядженні ресурсами. Органи місцевого самоврядування регіонів зі спеціальним статусом наділені більш значними повноваженнями щодо самостійного розподілу фінансових ресурсів отриманих від органів державної влади. На місцеві органи влади Італії покладені завдання щодо фінансування послуг медичних установ, планування містобудування, водопостачання, а також дорожнього будівництва і внутрішнього пасажирського транспорту. При цьому, в законодавстві визначена можливість передачі частини витратних повноважень органами місцевого самоврядування вищестоящого рівня на нижчестоящий рівень.

Слід зазначити, що передача витратних повноважень в Італії супроводжується виділенням цільових грантів з бюджету відповідного рівня на здійснення переданих витрат. Основну частину доходів місцевих бюджетів в Італії становлять засоби, які передаються у вигляді грантів з бюджетів вищестоящого рівня. Гранти, що надаються розподіляються на цільові і нецільові. Нецільові в регіональному розрізі складають лише близько 3% всіх доходів місцевих бюджетів. При цьому, джерелами нецільових грантів місцевих бюджетів є два національних бюджетних фонди — загальний фонд і фонд регіонального розвитку. Кошти зазначених фондів розподіляються між регіонами пропорційно чисельності населення, площі регіону і рівню безробіття в регіоні.

Організація і функціонування місцевого самоврядування в Португалії ґрунтуються на принципах субсидіарності, автономії органів місцевого самоврядування, демократичній децентралізації державного управління та принципах автономності островів (Азорські острови та Архіпелаг Мадейра).

Оскільки зарубіжний досвід повинен застосовуватись адаптовано з урахуванням придатності у даному науковому дослідженні ґрунтовніше розглядатимуться особливості процесу формування доходів місцевих бюджетів, в країнах які ратифікували Європейську Хартію місцевого самоврядування.

Для України модель формування доходів місцевих бюджетів розвинутих європейських країн які ратифікували Європейську Хартію можуть служити

прикладом в якості довгострокових орієнтирів, в більшості досвід цих країн – повністю відповідає потребам реформування місцевих бюджетів в Україні.

Формування й реалізація регіональної політики відповідно до принципів регіональної політики європейських держав стануть важливим кроком на шляху включення національної економіки в європейський економічний простір та інтеграції України у Європейське співтовариство.

Факторні умови формування дохідних джерел місцевих бюджетів в сучасних обставинах мають вплив на процес формування доходів місцевих бюджетів, передусім в аспекті швидкості, з якою вони створюються, вдосконалюються та відповідають наданим повноваженням, а не в кількісних параметрах наявності достатніх обсягів тих чи інших факторів.

У відповідності до законодавства Європейських країн основними місцевими податками та зборами визначаються: збори за надання послуг місцевими органами влади (сплачується за водопостачання, вивіз сміття, за користування громадським транспортом тощо); доходи від місцевої комунальної власності (утворюються за рахунок надходжень від продажу чи оренди комунального майна); податки та внески до соціальних фондів (сплачуються юридичними і фізичними особами та виступають джерелами фінансування усіх видатків).

Слід зауважити, що лише у 8 країнах-членах Ради Європи зазначені надходження дорівнюють, або перевищують 50% доходів місцевих бюджетів.

Найбільшу роль у доходах місцевих бюджетів Європейських країн відіграють такі податки: податок на нерухомість, місцевий корпоративний податок (податок на підприємницьку діяльність) та місцевий податок з доходів громадян.

Слід зазначити, що система місцевих фінансів у Польщі спирається на такі основні принципи: джерела доходів місцевого самоврядування в розрізі адміністративно-територіальних одиниць встановлюються законом; органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями щодо використання дотацій на будь-які цілі; субвенції з державного бюджету спрямовуються на визначені цілі; власні доходи (доходи, які включають закріплені за гміною

податки, надходження з місцевих оплат та штрафів, дохід від майна, надходження від дарунків і дарчих записів, а також частка податку на прибуток відповідно до законодавства та субвенції з цільових фондів); можливість фінансування регіональних програм декількома гмінами, а також надання субвенцій від однієї гміни до іншої; можливість самостійно ухвалювати свої бюджети (бюджети можуть бути дефіцитними, але розмір обмежується); основним інструментом вирівнювання диспропорцій у доходах є загальна дотація (розподіляється лише серед регіонів з найменшими показниками доходів на одного жителя).

Однією із перших 10 держав які ратифікували Європейську Хартію місцевого самоврядування була Франція. Франція є однією із найбільш централізованих демократичних країн Європи. Відповідно до статті 72 Конституції Франції місцевими колективами є комуни, департаменти, заморські території. Всі інші місцеві колективи утворюються законом[202, с. 15].

У цілому місцеві податки становлять у загальній сумі місцевих бюджетів близько – 48%. Частка податків на майно у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів складає близько 40%.

До місцевих бюджетів надходить також частина загальнодержавного податку на додану вартість, котрий збирається централізовано. Крім того, деякі місцеві податки є факультативними, тобто встановлюються виключно в тих випадках, коли місцеві органи влади не можуть забезпечити бездефіцитність бюджету. Це податки на розваги, на утримання місцевих доріг, вулиць, на домашню прислугу, реєстраційні збори і т.п.

В інших Європейських країнах визначальною тенденцією процесу формування доходів місцевих бюджетів є посилення організаційно-інституційних чинників які полягають у визначенні стратегічних напрямків спрямованих на раціональне використання регіональних ресурсів та упорядкування діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо справедливого розподілу доходів між бюджетами різних рівнів у просторовому розумінні. Проте, слід відзначити, що реалізувати

зазначені цілі в практичному відношенні досить складно. Прикладом слугує Великобританія та Швеція.

У Великобританії органи місцевого самоврядування формуються відповідно до законодавства і діють тільки в межах наданих законом повноважень. Система регулювання міжбюджетних відносин досить складна і різноманітна. Надання фінансової допомоги базується на єдиних принципах для всієї держави. Існують два основних види фінансової допомоги — блок-гранти і гранти на спеціальні цілі. Уряд з урахуванням проекту державного бюджету і прогнозу макроекономічних показників встановлює витратні нормативи для місцевих органів влади на планований рік. Обсяг фінансової допомоги визначається як різниця між сумою витрат місцевого бюджету і закріплених за ним прибуткових джерел.

В Великобританії за витратами місцевих бюджетів застосовується механізм контролю, який дозволяє уряду зменшувати податкову базу того місцевого бюджету, витрати якого перевищують рівень, зафіксований в документах уряду. Цей порядок застосовувався протягом чотирьох років, і протягом цього часу процедура зменшення податкової бази застосовувалася лише до 10-12 місцевих бюджетів з 200, що існують.

Отже, процес формування доходів місцевих бюджетів в країнах-членах Європейського Союзу, які ратифікували Європейську Хартію місцевого самоврядування характеризується високим ступенем ефективності, тобто відповідно до специфічних умов кожної країни місцеві бюджети є ефективним інструментом соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Механізм реалізації інституційної, узгоджувальної та організаційної функцій, що склався протягом багатьох століть, сприяє оптимізації взаємозв'язків між рівнями бюджетної системи. Проте, цілі регіональної політики Європейських країн являють собою досить значний набір завдань, які складно реалізувати в практичному відношенні.

Елементи середньострокового прогнозування показників місцевих бюджетів закладені, зокрема, у бюджетні процеси таких зарубіжних країн як Канада, Австралія, Австрія, Данія, Ірландія, Нідерланди, Португалія, США.

В Канаді процес розробки середньострокових прогнозів регламентується спеціальною урядовою структурою з управління фінансовою політикою і видатками. В Австралії та Австрії в процесі роботи над бюджетом міністерство фінансів розробляє перспективні прогнози видатків на три наступних роки. В Данії щорічно розробляються середньострокові прогнози щодо асигнувань. В Ірландії, Португалії та Нідерландах складання прогнозів бюджетних показників здійснюється на найближчий бюджетний рік та наступні чотири роки, кожна зміна бюджетних тенденцій зумовлює внесення відповідних коректив. У Російській Федерації в процесі розрахунків податкового потенціалу певного регіону враховуються прогнозні показники доходів місцевих бюджетів які розробляються на середньострокову перспективу.

У США використовується два підходи до побудови регіональних прогнозних моделей. Перший полягає у використанні з урахуванням трендів макроекономічних показників економіки єдиної моделі, тоді як другий ґрунтується на внутрішній динаміці і диференційованому підході до кожного регіону.

В багатьох країнах Європи при формуванні поточних доходів місцевих бюджетів прослідковується залежність від трансфертів із державного бюджету. Проте, вагоміша частка бюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів прослідковується у країнах зі стабільною економікою і розвиненими традиціями місцевого самоврядування (Німеччина, Франція, Швеція), тоді як у країнах, що трансформуються (Польща, Латвія) – вона нижча.

Хартію місцевого самоврядування свідчать про ефективний процес формування доходів місцевих бюджетів. Завдяки чому забезпечується оптимізація бюджетних відносин та успіх трансформаційних перетворень.

Практика взаємовідносин органів влади різних рівнів забезпечує життєдіяльність та розвиток регіонів. Чіткій розподіл повноважень,

законодавче гарантування прав на встановлення місцевих податків і зборів, створили умови для розвитку регіонів та збалансування бюджетів.

За ознаками централізації системи управління виділено дві моделі формування доходів місцевих бюджетів: 1) значна монополізація організації процесу фінансування місцевих бюджетів; 2) організація процесу фінансування місцевих бюджетів здійснюється переважно органами місцевого самоврядування.

Найбільшу роль у доходах місцевих бюджетів Європейських країн відіграють офіційні трансферти, податок на нерухомість, місцевий корпоративний податок (податок на підприємницьку діяльність) та місцевий податок з доходів громадян. Питома вага трансфертів та податків на доходи у структурі доходів місцевих бюджетів у окремих європейських країнах складає більше 70%.

Виходячи із механізму розподілу бюджетних трансфертів у Європейських країнах найбільш поширеними їх джерелами є наступні види: додаткові дотації, дотації на виконання спільних завдань; глобальна дотація на функціонування, дотація на компенсування додаткових пільг, спеціальні субвенції; генеральна субвенція, цільові дотації; бюджетні субвенції, субсидії з фонду вирівнювання, цільові трансферти; бюджетні дотації, спеціальні субсидії; незв'язна субвенція, цільові дотації; бюджетна дотація, федеральний трансферт.

До основних місцевих податків і зборів Європейських країн належать: збори за надання послуг місцевими органами влади (сплачується за водопостачання, вивіз сміття, за користування громадським транспортом тощо); доходи від місцевої комунальної власності (утворюються за рахунок надходжень від продажу чи оренди комунального майна); податки та внески до соціальних фондів (сплачуються юридичними і фізичними особами та виступають джерелами фінансування усіх видатків).

В бюджетній системі Європейських країн існує низка проблем, зокрема, пов'язаних із нестабільністю та випадковістю джерел надходжень до місцевих бюджетів, відносно обмеженому використанні позикових капіталів, невизначеності критеріїв фінансового вирівнювання та дискреційних повноважень органів влади різних рівнів, певний рівень невідповідності між

завданнями органів місцевого самоврядування і ресурсами необхідними для їх виконання, переважання трансфертів над власними фінансовими ресурсами, обмежена частка надходжень від місцевого оподаткування.

Однак традиції місцевого та регіонального самоврядування Європейських країн свідчать, що вихід з кризової ситуації та подальші перспективи стабільного розвитку мають ті країни, в яких місцеві органи влади наділені повноваженнями щодо самостійного визначення порядку збору та використання коштів на розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Визнаючи перспективність удосконалення формування доходів місцевих бюджетів для України та враховуючи накопичений досвід Європейських країн, потрібно підкреслити, що органи місцевого самоврядування є одним із елементів розбудови фундаменту демократичної держави. Тому в умовах формування нових відносин між різними рівнями влади, розширення повноважень органів місцевого самоврядування в зв'язку з проведенням економічних реформ необхідних для вступу до Європейського Союзу, децентралізація влади шляхом зміцнення її на рівні місцевого самоврядування є своєрідною формою прояву розвитку держави.

Саме тому перспективи розвитку формування доходів місцевих бюджетів в Україні при дотриманні умов відповідності до потреб реформування системи місцевого самоврядування слід розглядати крізь призму формування ефективних систем в Європейських країнах.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка та структура доходної частини місцевих бюджетів

Доходи місцевих бюджетів формуються з різних джерел, причому порядок їхнього формування залежно від джерела регулюється різними законодавчими актами, але суть формування цих різних джерел одна - податкові чи неподаткові надходження від підприємств усіх форм власності та від населення, які об'єднуються у фінансові ресурси і зосереджуються в місцевому бюджеті. Основним джерелом формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів є податки. Суть податків криється насамперед у примусовому відчужуванні державою частини знову створюваної вартості.

Проблема формування доходної бази місцевих бюджетів останніми роками перебуває в центрі уваги науковців, працівників органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та фінансових органів. Але на сьогодні спроби їх реформування в Україні не привели до створення зваженої системи розподілу повноважень між органами державної та місцевої влади. Не було розроблено адекватного механізму формування місцевих бюджетів і вирівнювання їх фінансових можливостей навіть із прийняттям Бюджетного кодексу України 27 липня 2001 р. Згідно Бюджетного кодексу - бюджет складається із загального та спеціального фондів (рис. 2.1).

Загальний фонд бюджету включає: 1) усі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду; 2) усі видатки бюджету за рахунок загальних надходжень бюджету; 3) різницю між доходами і видатками загального фонду бюджету.

Надходження від здійснених запозичень, видатки на обслуговування боргу, забезпечення виконання гарантій і забезпечення інших боргових зобов'язань включаються тільки до загального фонду бюджету, якщо законодавством не передбачено інше .

Рис. 2.1. Склад та структура доходної частини місцевого бюджету за Бюджетним кодексом України

Спеціальний фонд бюджету включає: 1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень; 2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету; 3) різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету. На відповідний бюджетний період склад спеціального фонду бюджету визначається Законом України про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет.

Підставою для рішення відповідної ради про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету може бути лише закон України. Передача коштів між загальним та спеціальними фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень. Платежі за рахунок спеціального фонду здійснюються в межах коштів, що надійшли до фонду на відповідну мету.

У статті 2.19 Бюджетного кодексу України визначення доходів місцевого бюджету дано як усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (трансферти, дарунки, гранти), а кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування за статтю 2.23 визначається як податки і збори (обов'язкові платежі), закріплені на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Згідно статті 9 Бюджетного кодексу України, доходи місцевого бюджету класифікуються за такими розділами:

1) податкові надходження - тобто прибутковий податок з громадян у частині, визначеній статтею 65 цього Кодексу; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам; плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад; плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад; плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад; надходження адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам;

2) неподаткові надходження, тобто доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій та інші неподаткові надходження;

3) доходи від операцій з капіталом;

4) трансферти, тобто кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі .

Причому згідно зі статтею 65 Бюджетного кодексу України, нормативи відрахувань від прибуткового податку з громадян до бюджетів місцевого самоврядування становлять: до доходів бюджетів міст Києва і Севастополя зараховується 100% загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на території цих міст, до доходів бюджетів міст республіканського

(Автономній Республіці Крим) та обласного значення зараховується 75% від загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на території цих міст, до доходів бюджетів міст районного значення, сіл, селищ зараховується 25% від загального обсягу прибуткового податку з громадян, що справляється на цій території. Таке положення справ може мати наслідком те, що "базові" ланки бюджетної системи, тобто місцеві бюджети міст, сіл, та селищ, які безпосередньо задіяні у формуванні ВВП країни і які мають у своєму розпорядженні лише 25% від прибуткового податку з громадян, що працюють на території цих адміністративних одиниць, не мають змоги економічно розвиватись і в них немає потреби досить жорстко контролювати місцеві підприємства щодо вчасної виплати заробітної плати та повноти її показу у бухгалтерській документації. Відповідно, це не може негативно не позначитися на поповненні доходної частини цих місцевих бюджетів.

За статтю 66 Бюджетного кодексу складом доходів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних та районних бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів є: 25% прибуткового податку з громадян, що справляється на території Автономної Республіки Крим та відповідної області; 25% плати за землю, що справляється на території Автономної Республіки Крим та відповідної області; плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим та обласними державними адміністраціями; 50% прибуткового податку з громадян, що справляється на території сіл, селищ, міст районного значення; 15% плати за землю, що сплачується на території сіл, селищ, міст районного значення; плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями; плати за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється районними державними адміністраціями; надходження адміністративних штрафів, що накладаються районними державними адміністраціями або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями.

Доходи місцевих бюджетів [37], що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, становлять: місцеві податки і збори, 100 % плати за землю - лише для бюджетів міст Києва та Севастополя; 75 % плати за землю - для бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення; 60% плати за землю для бюджетів сіл, селищ, міст районного значення; податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів у частині, що зараховується до відповідного бюджету; надходження сум відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами; податок на промисел, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування; надходження дивідендів, нарахованих на акції (паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади; плата за забруднення навколишнього природного середовища у частині, що зараховується до відповідного бюджету; кошти від відчуження майна, яке знаходиться у комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебуває у комунальній власності; фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування; плата за оренду майнових комплексів, що знаходяться в комунальній власності; надходження від місцевих грошово-речових лотерей; плата за гарантії; гранти та дарунки у вартісному обрахунку; власні надходження бюджетних установ; податок на прибуток підприємств комунальної власності; платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення; інші надходження, передбачені законом.

Джерелами формування доходів виступають: створений НД; частина фінансового відшкодування централізованої частини амортизаційних відрахувань; національне багатство - ми повинні визначити ту частину, яка використовується для формування доходів бюджету. Національне багатство відображає запас накопичених матеріальних цінностей і розвіданих природних ресурсів. Використання витрат небажане.

Джерела формування доходів бюджету поділяються на внутрішні і зовнішні. Зовнішні характеризують міжнародний перерозподіл фінансових

ресурсів. Можуть формуватися на основі таких методів: Прямого перерозподілу (наприклад репарації); Міжнародного кредиту; Оподаткування експортно-імпоротної діяльності; Валютного регулювання - кожна країна має свої інтереси; Цінового механізму - у світі склався певний масштаб цін: міжнародний перерозподіл ресурсів .

Система доходів бюджету України відображає практично всі методи їх формування [81]. Вона характеризується такими показниками. Види доходів: 1. Податкові надходження: прямі податки: податок на прибуток; прибутковий податок з громадян; земельний податок (плата за землю); податок з власників транспортних засобів; податок на промисел; непрямі податки: ПДВ; акцизний збір; мито; платежі за ресурси: лісовий доход; плата за воду; на геолого-розвідувальні роботи; інші надходження: державне мито; на дорожні роботи; інші надходження; 2. Неподаткові надходження: рентна плата за нафту і газ; 3. Бюджетний дефіцит: позики.

Бюджетний кодекс України робить спробу забезпечити делеговані та власні повноваження "кошиками доходів" місцевого самоврядування. Є два "кошки". "Кошик " номер один, тобто загальний фонд місцевого бюджету, наповнення якого спрямовується на фінансування повноважень, делегованих державою місцевим бюджетам "згори". "Кошик" номер два - це той кошик, який витрачається на виконання власних повноважень. Відповідно до поповнення цих "кошків" і формується три фонди доходної частини місцевого бюджету.

Згідно з новим Бюджетним кодексом, за місцевими бюджетами закріплюються точно визначені джерела доходів. Наскільки це важливо? Отримавши запевнення від держави, що ці доходи непорушні на п кількість років, місцева влада отримує змогу вести стратегічне планування на довгострокову перспективу.

Влада стає безпосередньо зацікавленою в розвитку підприємницької діяльності у межах своєї адміністративно-територіальної одиниці, створенні для неї належних умов, оскільки здобуває реальне поповнення місцевого бюджету.

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами: 1) податкові надходження; 2) неподаткові надходження; 3) доходи від операцій з капіталом; 4) трансферти.

Неподатковими надходженнями визнаються: 1) доходи від власності та підприємницької діяльності; 2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; 3) надходження від штрафів та фінансових санкцій; 4) інші неподаткові надходження.

Доходи від операцій з капіталом включають надходження від продажу основних засобів, державних запасів товарів, землі і нематеріальних активів.

Трансферти - це безоплатні та безповоротні грошові ресурси, одержані від інших органів державної влади, місцевого самоврядування або міжнародних організацій.

Склад доходів бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського та обласного значення та районів на виконання делегованих повноважень: 1) прибутковий податок з громадян; 2) плата за землю; 3) державне мито, крім мита, що справляється за дії, вчинені арбітражними судами; 4) плата за видачу ліцензій та сертифікатів, що видаються виконавчими органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями; 5) плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності; 6) плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами; 7) плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності; 8) надходження від адміністративних штрафів за місцем вчинення правопорушення, крім штрафів ДАІ, що зараховуються в повному обсязі до Державного бюджету України; 9) штрафи, фінансові санкції та пені за порушення податкового законодавства за податками, зборами та обов'язковими платежами, що зараховуються до цих бюджетів згідно з цим Кодексом.

До доходів бюджетів міст Києва та Севастополя, міст обласного значення та районів можуть зараховуватися міжбюджетні трансферти на виконання цими бюджетами делегованих державних повноважень: 1) трансферти з Державного бюджету України; 2) трансферти з інших бюджетів для виконання спільних соціально-економічних і культурних програм;

Податки, збори та обов'язкові платежі складають кошик доходів місцевих бюджетів на виконання ними делегованих повноважень. Цей кошик є основою для формування бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського та обласного значення та районів на виконання делегованих державних повноважень і для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад і застосовуються для визначення розмірів відрахувань (у відсотках) до бюджетів міст районного значення, селищ, сіл та їх об'єднань, а також бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів .

До доходів бюджетів міст районного значення, сіл, селищ та їх об'єднань на виконання делегованих державних повноважень зараховується не менше 25% кошика доходів, які стягуються на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що визначається рішенням про бюджет районної та міської міста республіканського чи обласного значення .

Склад доходів обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим: 1) 25% кошика доходів місцевих бюджетів, що стягуються на території області чи Автономної Республіки Крим; 2) трансфертів з Державного бюджету України; 3) трансфертів з місцевих бюджетів для виконання спільних соціально-економічних і культурних програм.

Доходи та видатки бюджету Автономної Республіки Крим та бюджетів міст Києва, Севастополя формуються в порядку, встановленому цим Кодексом, із урахуванням закону України "Про Конституцію Автономної Республіки Крим", Закону України "Про столицю України - місто-герой Київ" та закону, що визначає особливий статус міста Севастополя. Нормативи планування видатків бюджетів міст Києва та Севастополя визначаються згідно з нормативами бюджетної забезпеченості для обласних бюджетів та бюджетів міст обласного значення .

Склад доходів місцевих бюджетів на виконання власних повноважень: 1) місцеві податки і збори, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування; 2) надходження сум відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами; 3) податок на промисел, що зараховується до

бюджету місцевого самоврядування; 4) власні надходження бюджетних установ та організацій, що утримуються з відповідного бюджету; 5) надходження дивідендів від участі відповідної ради у статутних фондах суб'єктів підприємницької діяльності; 6) 70 відсотків плати за забруднення навколишнього природного середовища (екологічний податок), з яких 50% зараховується до місцевих бюджетів і 20% - до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів; 7) кошти від відчуження майна, яке знаходиться у власності територіальної громади, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення; 8) фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до місцевих бюджетів; 9) плата за оренду майнових комплексів, що знаходяться у власності відповідної ради; 10) надходження від місцевих грошово-речових лотерей; 11) плата за гарантії, надані органом місцевого самоврядування; 12) благодійні внески, гранти та дарунки у вартісному обрахунку; 13) інші надходження на виконання власних повноважень, передбачені законодавством.

Місцеві бюджети, попри політику децентралізації, все ще залишаються фінансово залежними, що свідчить, що діюча бюджетна політика є недостатньо ефективною і потребує швидких та скоординованих дій для внутрішньої стабілізації та забезпечення соціально-економічного розвитку у середньостроковій перспективі.

Однією із найважливіших умов реалізації ефективної бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин є упорядкування податкових відносин, усунення фіскальних дисбалансів. Підвищення ефективності бюджетного регулювання можна досягти лише за умови сполучення горизонтального та вертикального фінансового вирівнювання, при цьому фінансове вирівнювання має здійснюватися шляхом надання коштів незабезпеченим у фінансовому плані територіям у формі міжбюджетних трансфертів - дотацій (базової та додаткових дотацій), субсидій та субвенцій, з одночасним вилученням коштів у відносно забезпечених у фінансовому плані територій у формі реверсної дотації.

Для дієвого функціонування державного та місцевих бюджетів,

забезпечення виконання суспільних зобов'язань органами центральної влади та місцевого самоврядування, сприяння економічному зростанню та забезпечення позитивних наслідків децентралізації необхідно вирішити такі завдання: здійснити подальший розподіл повноважень між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування з відповідним розширенням бази дохідних джерел формування місцевих бюджетів, а також узгодження інтересів держави, бізнесу та громадян; залучати додаткові джерела надходжень до державного та місцевих бюджетів; вдосконалити механізм міжтериторіального фінансового вирівнювання.

2.2. Динаміка та структура місцевих податків і зборів

У сучасних умовах важливого значення набуває питання використання місцевих бюджетів як найдієвішого інструменту управління економікою й важливою основою фінансового забезпечення повноважень державних та місцевих органів влади у процесі виконання конституційних зобов'язань. Побудова ефективної моделі розвитку економіки ринкового типу потребує теоретичного переосмислення і практичного дослідження фінансових ресурсів місцевих органів влади, напрямів реструктуризації доходів бюджету й визначення їхньої ролі у збалансованому розвитку держави, підтримання її фінансових можливостей.

Актуальність проблеми формування доходів місцевих бюджетів і використання їхніх коштів зростає у зв'язку зі змінами, які стосуються місцевого самоврядування та в найближчому майбутньому мають бути внесені до Конституції України. Треба наголосити, що в сучасній Україні назріла необхідність справжньої, а не декларативної фінансової децентралізації для повнішого та ефективнішого задоволення потреб населення в кожному регіоні. Без бюджетної самостійності місцевих бюджетів з її численними складовими і врахування податкового потенціалу кожного регіону, побудова й розвиток ефективної бюджетної системи України може зволікатися на невизначений час.

Підвищення ролі місцевих податків і збільшення їх частки у доходах бюджетів є головним напрямком зміцнення місцевих бюджетів, розширення їхньої фінансової автономії [84]. Бюджет поточного року сформований на базі нового Бюджетного кодексу, який посилює фінансову спроможність місцевих бюджетів, а дохідна частина бюджету розрахована, виходячи з положень Податкового кодексу, та з урахуванням зниження адміністративних перешкод для ведення бізнесу.

В основу бюджету на поточний рік покладено не тільки заходи із відновлення національної економіки та забезпечення належного соціального захисту громадян, а й реалізація Програми економічних реформ Президента України.

У 2011 році зменшено податкове навантаження на економіку. Якщо у попередні роки через бюджет перерозподілялося більше 30% ВВП, то на 2011 рік цей показник зменшується до 28,7%.

Відповідно до Податкового Кодексу [66] скасовуються 12 місцевих податків та зборів, і з 1 січня 2011 року до місцевих податків та зборів належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

Місцеві ради обов'язково встановлюють податок на нерухоме майно, відмінне від земельних ділянок, єдиний податок та збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Інші податки – факультативні.

Скасування комунального податку, ринкового збору і податку з реклами відчутно вдарить по доходах бюджетів місцевого самоврядування. На ці податки припадає 90% надходжень від місцевих податків. Таке урядове рішення дисонує з деклараціями про необхідність укріплення ресурсної бази місцевих бюджетів.

Водночас, уряд дав значний ресурс місцевим бюджетам у вигляді єдиного податку та податку на нерухоме майно. Відповідно до нового Бюджетного кодексу, вони включаються до доходів загального фонду місцевих бюджетів, які не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Іншими словами, ці кошти будуть залишатися у місцевих бюджетах і можуть бути спрямовані на фінансування власних потреб територіальних громад.

Головними завданнями, які були поставлені в процесі податкової реформи, було зниження фіскального тиску на економіку, спрощення адміністрування податків та зменшення витрат підприємств, пов'язаних з нарахуванням та сплатою податків.

Загалом, перебудовуючи податкову систему "у найбільш конкурентоспроможну в Європі", слід пам'ятати, що конкурентоспроможність податкової системи означає не тільки низький рівень оподаткування і невелику кількість податків, а передусім високий рівень ефективності адміністрування, прозорості і рівності.

Податок на доходи фізичних осіб продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів. Надходження цього податку склали 54,1 млрд. грн., що майже на 6,0 % більше за відповідний показник минулого року. На таке незначне зростання вплинуло зменшення надходжень цього податку до бюджету м. Києва. Зазначимо, що, згідно зі змінами до Бюджетного кодексу 50 % обсягу податку на доходи фізичних осіб, який справляється на території м. Києва, зараховується до Державного бюджету України.

Другим за обсягом джерелом надходжень доходів до місцевих бюджетів традиційно є плата за землю. З цього джерела надійшло 10,7 млрд. грн., що на 12,2 % більше за відповідний показник минулого року.

У структурі плати за землю щорічно відбуваються зміни за рахунок більш динамічного нарощування орендної плати та повільнішого зростання надходжень земельного податку.

Від місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів отримано понад 2,5 млрд. грн., що у 3,1 раза більше аналогічного показника попереднього року. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зросла і склала 2,9 %.

Обсяг неподаткових надходжень місцевих бюджетів склав майже 10,7 млрд. грн., що на 22,2 % більше, ніж відповідний показник 2010 року. Зазначимо, що

одним із чинників зростання неподаткових надходжень та змін у їх структурі стало внесення змін щодо зарахування плати за ліцензії, які видаються місцевими органами влади, до неподаткових надходжень у частині «Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності».

За січень-грудень 2018 року до загального фонду місцевих бюджетів (без рахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 233 930,3 млн. гривень.

Приріст надходжень до загального фонду проти січня-грудня минулого року (у співставних умовах та без урахування територій, що не підконтрольні українській владі) склав 21,9% або +41 976,8 млн. гривень.

Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі-ПДФО) за січень-грудень 2018 становить 25,5 відсотків. Із 12 регіонів, що мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні, 5 регіонів забезпечили приріст понад 27%. Найнижчий приріст мають Луганська та Миколаївська області.

Загалом обсяг надходжень ПДФО за січень-грудень 2018 року склав 138 064,4 млн.грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами становить 101,1%. (слайд 4)

Надходження плати за землю за січень-грудень 2018 року становили 27 319,1 млн.грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами – 99,1%.

Із 18 регіонів, що забезпечили темп приросту плати за землю вище середнього по Україні (3,6%) більше 10% забезпечили 5 регіонів, від'ємне значення мають Дніпропетровська (-6,4%), Закарпатська (-3,2%) і Запорізька (-0,7%) області. Фактичні надходження єдиного податку за січень-грудень 2018 року склали 29 487,7 млн.грн., приріст надходжень проти січня-грудня минулого року становить 26,5% або на 6 186,2 млн.гривень більше.

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми формування місцевих бюджетів в сучасних умовах

Збалансованість місцевих бюджетів є важливою умовою здійснення повноважень органів місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення. В основі поняття збалансованості лежить відповідність обсягу передбачених бюджетом витрат сумарним обсягом доходів бюджету і надходжень з джерел його фінансування дефіциту [18].

З метою забезпечення збалансованості місцевих бюджетів необхідним є підвищення ефективності мобілізації доходів місцевих бюджетів, раціоналізація витрат, пошук нових джерел фінансування місцевих бюджетів.

Важливим джерелом мобілізації доходів місцевого бюджету є збільшення надходжень від місцевих податків. В цілях збільшення доходів місцевого бюджету, а також організації контролю за нарахуванням та надходженням місцевих податків і зборів необхідно встановити економічно обґрунтовані податкові ставки по місцевих податках. З метою забезпечення повноти обліку платників податків представляється доцільним проведення органами місцевого самоврядування роботи по виявленню власників не рухомого майна, які не оформили майнові права в установленому порядку, а також роз'яснювальної роботи з фізичними особами, які є потенційними платниками податку на майно фізичних осіб.

Відповідно до Цивільного кодексу України право власності на будівлі, споруди та інше нерухоме майно, що підлягає державній реєстрації, виникає з моменту такої реєстрації. З метою формування об'єктивної інформації про будівлях і спорудах на території комунального утворення органів місцевого самоврядування слід створити інформаційні системи містобудівної діяльності, що також дозволить своєчасно виявляти знову побудовані об'єкти, на які в установленому порядку не оформлені права власності. Раціоналізація переліку

діючих пільг та їх відповідність громадським інтересам. В цілях реалізації прав органів місцевого самоврядування щодо встановлення податкових пільг рекомендується затвердити порядок проведення оцінки ефективності податкових пільг з місцевих податків з урахуванням показників бюджетній і соціальній ефективності, а також передбачити введення процедури заборони з розгляду проектів рішень, які передбачають надання і пролонгацію податкових пільг без відповідної оцінки. При цьому критерії оцінки ефективності надання податкових пільг повинні виходити з обов'язковості виконання наступних умов:

- забезпечення економічної зацікавленості господарюючих суб'єктів у розширенні пріоритетних для комунальних утворень напрямків господарської діяльності та стимулювання участі в реалізації програм соціально-економічного розвитку регіонів;
- створення необхідних економічних умов для розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності;
- забезпечення сприятливих економічних умов для діяльності підприємств, що використовують працю соціально незахищених категорій населення. Крім того, рекомендується в разі необхідності використовувати практику заміни надання податкових пільг або адресним фінансуванням з відображенням у видаткової частини місцевого бюджету, або наданням інвестиційного податкового кредиту.

В цілях збільшення дохідної частини місцевих бюджетів необхідно розробити комплекс заходів по надходженню неподаткових доходів, так як органи місцевого самоврядування мають реальні можливості по мобілізації неподаткових доходів.

Збільшення доходів від використання комунального майна сприяє систематизація відомостей про його наявність і використання. У зв'язку з цим рекомендуються наступні заходи: проведення інвентаризації майна, що перебуває в комунальній власності, з метою виявлення невикористаного (безхазяйного) і встановлення напрямки ефективного його використання; визначення та затвердження переліку орендованого майна з метою збільшення

доходів, отриманих у вигляді орендної плати або іншої плати за надання в тимчасове володіння та користування; виявлення не використовуваних основних фондів бюджетних установ та прийняття відповідних заходів щодо їх продажу або здачі в оренду; встановлення переліку майна, що підлягає передачі під заставу, в довірче управління і розрахунок обсягів доходів, що надходять до бюджету; здійснення обліку доходів по акціях, інших форм участі в капіталі, у тому числі від розпорядження правами на результати науково-технічної діяльності підприємств, що знаходяться в комунальній власності.

З метою забезпечення надходження до місцевого бюджету частини прибутку комунальних унітарних підприємств, що залишається після сплати податків та інших обов'язкових платежів, необхідно провести наступні заходи: прийняти нормативні правові акти про порядок і розміри зарахування до бюджету частини прибутку комунальних унітарних підприємств; впроваджувати методи бюджетування в управлінні господарською діяльністю комунальних унітарних підприємств, спрямовані на збільшення прибутку; установити контроль з боку органу місцевого самоврядування за формуванням і витрачанням резервних фондів комунальних унітарних підприємств, використанням амортизаційних відрахувань.

З метою мобілізації доходів за підприємницькою та іншою діяльністю, що приносить дохід рекомендується передбачити встановлення завдань за обсягами залучення додаткових коштів комунальними установами, що знаходяться у віданні органів місцевого самоврядування, без шкоди розмірам і якості послуг, що надаються населенню безкоштовно. При цьому важливим чинником повинен з'явитися консолідований облік доходів бюджетних установ з усіх джерел фінансування, включаючи доходи від підприємницької та іншої діяльності, що приносить дохід і здійснення покриття витрат бюджетних установ за рахунок всіх їхніх доходів.

В цілях збільшення надходжень неподаткових доходів місцевих бюджетів органів місцевого самоврядування необхідно організувати роботу щодо залучення додаткових коштів у місцевий бюджет шляхом: встановлення

розмірів плати за користування бюджетними коштами, наданими на поворотній і оплатній основі; нарахування відсотків у разі продовження терміну за наданими раніше відстрочок і розстрочень платежів; планування надходжень до місцевого бюджету від повернення дебіторської заборгованості минулих років.

Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР [72] передбачається можливість введення самооподаткування, що є формою залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Вагомим принципом бюджетної системи України є принцип ефективності і економічності використання бюджетних коштів, який означає, що при складанні та виконанні бюджетів учасників бюджетного процесу повинні виходити з необхідності досягнення заданих результатів з використанням раціонального обсягу коштів.

При підготовці заходів з раціоналізації видатків місцевих бюджетів слід виходити з того, що основними умовами раціонального і ефективного витрачання бюджетних коштів є наступні:

- дотримання принципів розмежування витратних зобов'язань. Одним із принципів бюджетної системи України є принцип самостійності бюджетів, який визначає право і обов'язок органів місцевого самоврядування самостійно здійснювати бюджетний процес, у тому числі визначати форми і напрями витрачання коштів місцевих бюджетів (за винятком витрат, що фінансуються за рахунок бюджетів інших рівнів).

У зв'язку з цим витратні зобов'язання місцевих бюджетів включають витрати з питань місцевого значення, визначені у відповідності з Бюджетним Кодексом.

При цьому слід мати на увазі, що органи місцевого самоврядування мають право додатково використовувати власні матеріальні ресурси та

фінансові кошти для здійснення переданих їм окремих державних повноважень лише у певних випадках визначених законодавчо.

В цілях виконання функцій та завдань органів місцевого самоврядування при проведенні оцінки витратних зобов'язань рекомендується здійснити такі заходи: визначити обсяги, структуру та розміри бюджетних витрат згідно з напрямками використання і поставленими цілями; затвердити перелік заходів, програм, проектів, а також категорій одержувачів бюджетних коштів; встановити конкретний порядок фінансового забезпечення та виконання видаткових зобов'язань; затвердити методики оцінки вартості витратних зобов'язань. Слід обов'язково передбачити затвердження порядку обліку показників середньострокового фінансового плану при підготовці рішення про бюджет на черговий фінансовий рік.

Найважливішим напрямком вдосконалення системи управління бюджетними витратами є впровадження в бюджетний процес принципів бюджетування, орієнтованого на результат [86]. В рамках впровадження зазначених принципів важливими факторами є: створення системи обліку потреби в послугах, що надаються органами місцевого самоврядування; оцінка і аналіз причин відхилень затверджених річних показників витрат від фактичних витрат в результаті виконання місцевого бюджету за три попередніх роки; впровадження механізмів формування видаткової частини бюджету, що забезпечують ув'язку обсягів бюджетного фінансування з системою заходів, спрямованих на досягнення заданих результатів; стимулювання органів управління, їх структурних підрозділів до пошуку резервів підвищення ефективності бюджетних витрат; створення системи моніторингу та результативності надаваних бюджетних послуг для оцінки якості роботи установ бюджетної сфери та оцінки ефективності бюджетних витрат на основі аналізу ступеня досягнення кінцевих результатів; затвердження стандартів якості надання бюджетних послуг за їх видами і порядку оцінки відповідності якості фактично наданих бюджетних послуг встановленим стандартам; При цьому для посилення ролі показників кількості і якості бюджетних послуг в

бюджетному плануванні, рекомендується провести інвентаризацію бюджетних послуг, за результатами якої визначити їх оптимальний перелік. У зв'язку з цим рекомендується організувати проведення опитувань серед населення регіонів з метою виявлення уподобань, визначення пріоритетів у структурі бюджетних послуг, а також при здійсненні оцінки результатів діяльності установ бюджетної сфери і органів місцевого самоврядування.

Для здійснення цієї роботи необхідно провести функціональний і кількісний аналіз бюджетного сектора, який полягає в складанні порівняльних таблиць фактично досягнутих виробничих показників бюджетних установ, що здійснюють функції у сферах, що стосуються питань місцевого значення і нормативів забезпечення відповідними бюджетними послугами. За результатами такого аналізу слід скласти приблизний план оптимізації бюджетного сектора що включає в себе наступні заходи: проведення оцінки потреби в бюджетних установах з урахуванням необхідної потреби і забезпеченості муніципальними послугами; приєднання окремих установ (об'єднання декількох) до інших організацій або ліквідація установ; витрачання бюджетних коштів з урахуванням організації міжмуніципальної співпраці.

Об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування доцільно для вирішення великих господарських проблем, питань надання соціальних послуг, що потребують значних фінансових і матеріальних ресурсів, наприклад: управління об'єктами водопостачання, водовідведення, електропостачання, подачі газу, місцевим громадським транспортом; організація утримання доріг, збирання, вивезення, утилізації та переробки твердих побутових та промислових відходів; організація ритуальних послуг та утримання місць поховань; надання медичних послуг; надання дошкільної та загальної середньої освіти; створення місцевих засобів масової інформації тощо [49].

Рационалізація бюджетних витрат шляхом проведення конкурсів з місцевих закупівель в рамках замовлень. Місцеве замовлення на постачання товарів, виконання робіт і надання послуг оплачується за рахунок коштів місцевого бюджету і розміщується на конкурсній основі, за винятком випадків,

коли розміщення місцевого замовлення здійснюється шляхом запиту котирувань цін на товари, роботи і послуги, або випадків закупівлі товарів, робіт і послуг у одного виконавця. Саме для цього була розроблена система практичних заходів і процедур, які б забезпечували виконання даної задачі.

Слід приділити особливу увагу формуванню ефективної структури органів місцевого самоврядування, органів управління комунальними підприємствами, установами, виключаючи дублюючі функції цих органів з метою скорочення видатків на утримання органів місцевого самоврядування та апарату управління комунальними підприємствами та установами.

За незабезпеченості прибутковими джерелами прийнятих витратних зобов'язань місцевий бюджет затверджується з дефіцитом в межах норм, встановлених Бюджетним кодексом. При цьому визначаються можливі джерела покриття дефіциту місцевого бюджету. Одним з основних джерел фінансування дефіциту місцевого бюджету є надходження від продажу комунальної власності, в тому числі земельних ділянок. При цьому, слід мати на увазі, що дані надходження не можна розглядати в якості постійного джерела фінансування дефіциту місцевого бюджету, так як вони мають одноразовий характер. Залучення кредитних ресурсів необхідно здійснювати за найвигіднішими умовами їх надання, використовуючи практику проведення конкурсів серед кредитних організацій. Рекомендується використовувати місцеві цінні папери, як джерела фінансування дефіциту місцевого бюджету. Очевидно, що це має ряд переваг перед позиковими коштами в кредитних організаціях, у тому числі за вартістю виплат, строками погашення, строками сплати відсотків за користування позиковими коштами, реєстрації активів і оформлення гарантованого забезпечення.

Таким чином, запропоновані заходи дозволять органам місцевого самоврядування планомірно здійснювати: підвищення якості управління бюджетним процесом; активізацію механізмів оздоровлення місцевих фінансів; створення умов для забезпечення стійкого виконання місцевих бюджетів; підвищення ефективності та результативності роботи органів місцевого

самоврядування та інших учасників бюджетного процесу; виявлення внутрішніх резервів економії витрат і збільшення доходів місцевих бюджетів.

Попри низку ефективних кроків у сфері державної політики, вжитих останнім часом стосовно поліпшення стану місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, бюджети територіальних громад залишаються не в повній мірі спроможними гідно відповідати на виклики, які періодично постають у вирішенні нагальних проблем регіонального розвитку [33].

Подальші реформи мають бути логічним продовженням попередніх трансформацій і спрямовуватися на такі стратегічні цілі: збільшення обсягу надходжень від власних джерел місцевих бюджетів; зменшення фінансової залежності місцевих бюджетів від державного бюджету; зростання обсягів залучення ресурсів, у т.ч. інвестиційних; підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів.

Передання до категорії місцевих податків і зборів єдиного податку і введення нових податків – податку на нерухоме майно, туристичного збору та збору за провадження окремих видів підприємницької діяльності, модифікація збору за місця для паркування транспортних засобів – поки що мають неоднозначні фіскальні результати:

- єдиний податок має найбільшу частку і обсяги надходжень та є стабільним джерелом надходжень, проте він передається до бюджету розвитку, із якого фінансуються лише капітальні проекти;
- місцеві бюджети виявилися позбавлені таких вагомих джерел надходжень, як комунальний податок, податок з реклами та ринковий збір. Вони склали до 90 % у структурі місцевих податків та зборів, зокрема ринковий збір – до 62 %, особливо у містах із достатньою кількістю торговельних площ. Більшість надходжень від місцевих податків та зборів надходять до великих міст (через наявність у них об'єктів оподаткування);
- існують проблеми визначення бази оподаткування. Зокрема, прив'язка ставки оподаткування за чотирма місцевими податками і зборами (крім туристичного збору) не до ефекту від функціонування об'єктів оподаткування

чи їх вартісної оцінки, а до величини мінімальної заробітної плати знижує стимулюючу роль таких податків;

- внаслідок значного обсягу тіньової діяльності та зайнятості поза увагою фіскальних органів залишаються персональні доходи громадян, підприємницька діяльність незареєстрованих суб'єктів господарювання малого та середнього бізнесу. Зокрема, йдеться про втрати бюджету від недоотриманого збору за запровадження окремих видів підприємницької діяльності, плати за землю та єдиного податку. Перебування у тіньовому секторі економіки значної частки туристичної діяльності спричинює зменшення потенційних надходжень від туристичного збору.

Реформа системи місцевих податків і зборів має відбуватися у двох напрямках – зміни переліку місцевих податків та зборів та проведення заходів щодо мобілізації наявних джерел оподаткування [23]. Для досягнення таких цілей слід здійснити заходи:

– застосування гнучких ставок до податків і зборів, що надходять до місцевих бюджетів, відповідно до фази економічного циклу з поправкою на стан економіки регіону – збільшення ставок у фазі економічного зростання і зменшення у фазі спаду (на початковому етапі – у вигляді експерименту серед недотаційних місцевих бюджетів);

– запровадження органами місцевого самоврядування туристичного збору на всіх наявних об'єктах оподаткування;

– контроль органів місцевого самоврядування за розміщенням об'єктів торгівлі та наданням послуг з метою повного використання потенційних фіскальних ресурсів;

– повне використання органами місцевого самоврядування резервів від збору за місця для паркування транспортних засобів шляхом контролю за наявністю договорів оренди на землю під парковки, меж і розміток парковок, приборів фіксації в'їзду автотранспорту на парковку.

Тривала неможливість забезпечити місцеві бюджети за рахунок власних джерел надходжень призводить до зменшення частки власних доходів місцевих бюджетів у зведеному і, відповідно, до необхідності фінансового вирівнювання:

- незважаючи на задекларовану мету – (розподіл часток державного та місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни за формулою 50:50), на практиці спостерігається співвідношення близько 78:22 за доходами і 57:43 за видатками;

- формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів не враховує усіх специфічних умов господарювання кожної місцевості;

- несвоєчасне затвердження умов надання субвенцій призводить до затримок у їх перерахуванні, і відповідно – до тимчасової нестачі коштів.

Такі недоліки у розподілі дохідних джерел підкреслюють необхідність збільшення переліку місцевих податків та зборів і зміни механізмів надання цільових і нецільових трансфертів. Розширення фіскальної автономії місцевих бюджетів має відбуватися за такими напрямками:

- передання плати за землю до категорії місцевих податків та зборів з метою оптимального визначення бази оподаткування та збільшення надходжень;

- відновлення податку з власників транспортних засобів і його зарахування до місцевих бюджетів;

- збільшення переліку доходів, що не враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів, за рахунок плати за землю, адміністративних штрафів, плати за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності;

- удосконалення методики врахування видаткових потреб при складанні формули вирівнювання на основі врахування кількості та щільності населення, рівня доходів;

- врахування наявної мережі бюджетних установ при обчисленні формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів шляхом внесення доповнень до параметрів, що визначають цю формулу;

- збільшення фінансової самодостатності бюджетних установ шляхом формування переліку послуг соціальної сфери, що надаються на платній основі;
- встановлення відповідності соціальних стандартів та фінансових нормативів бюджетної забезпеченості у галузях охорони здоров'я, освіти, спорту та молоді, культури, соціального захисту і соціального забезпечення;
- удосконалення принципів урахування регіональної специфіки при обчисленні обсягу міжбюджетних трансфертів шляхом деталізації коригуючого коефіцієнту, що враховує відмінності (соціально-економічні, демографічні, кліматичні, екологічні) у вартості надання гарантованих послуг залежно від особливостей адміністративно-територіальної одиниці, розробка і затвердження методики врахування таких особливостей при визначенні коригуючого коефіцієнту;
- контроль за вчасним затвердженням умов надання субвенцій із державного бюджету.

Така ситуація із місцевими бюджетами демонструє недостатність коштів на капітальні видатки, обмежені можливості їх здійснення внаслідок довготривалості капітальних проектів, строк виконання яких не обмежується одним бюджетним роком.

Підвищення ролі інвестиційної складової у доходах місцевих бюджетів має відбуватися за такими напрямками [18]:

- подальше збільшення частки субвенцій із державного бюджету у доходах місцевих бюджетів;
- встановлення критеріїв розподілу субвенцій на виконання інвестиційних програм (проектів) на підставі формалізованих параметрів, запровадження стандартних процедур конкурсного відбору інвестиційних програм (проектів);
- розкриття і повне використання наявних джерел інвестиційних ресурсів за рахунок активізації місцевої господарської ініціативи;

- передання частки надходжень від податку з доходів фізичних осіб і частки плати за землю до бюджету розвитку з метою створення фінансових можливостей для довгострокового інвестування;
- розширення дохідних джерел бюджету розвитку за рахунок: внутрішніх та зовнішніх позик на інвестиційні цілі, доходів бюджету від використання і приватизації об'єктів власності, доходів від попередніх бюджетних інвестиційних асигнувань, відрахувань від розміщення державних цінних паперів, частини доходів від зовнішньоекономічної діяльності;
- розширення доступу органів місцевого самоврядування до кредитних ринків шляхом подальшого поступового розширення переліку адміністративно-територіальних одиниць, які мають право здійснювати такі запозичення, збільшення частки середньострокових облігацій у випусках муніципальних цінних паперів, скасування вимоги щодо рейтингової оцінки облігацій до їх емісії, збільшення частки видатків загального фонду місцевого бюджету, що спрямовується на обслуговування боргу, збільшення частки середньострокових облігацій у випусках муніципальних цінних паперів шляхом унормування принципів гарантування державою місцевого боргу.

3.2. Шляхи зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів

Одна з головних функцій держави полягає в забезпеченні стабільних доходів всіх рівнів бюджетів. В Україні, як бачимо, гостро постає проблема формування дохідної бази доходів місцевих бюджетів, браку фінансових ресурсів для органів місцевої влади та нестабільності їх дохідних джерел.

Для того, щоб місцеві бюджети стали основою фінансової самостійності місцевої влади, потрібно здійснити ряд заходів.

У першу чергу необхідно чітко розподілити компетенції між органами центральної влади, регіонального та місцевого самоврядування і поступово переходити до децентралізації державних фінансів. На державному рівні повинні фінансуватися лише ті видатки, котрі пов'язані із забезпеченням

загальнодержавних потреб. Фінансові проблеми місцевого рівня ефективніше вирішують місцеві органи влади за рахунок коштів власних бюджетів.

Удосконалення розподілу повноважень органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також розподілу джерел бюджетних надходжень має здійснюватись у напрямі заохочення місцевих органів влади до збільшення надходжень у бюджет та посилення відповідальності місцевих органів за наповнення та використання ресурсів місцевих бюджетів.

Потрібно змінити співвідношення між окремими групами надходжень. Власні та закріплені доходи повинні, як підтверджує досвід ринкових країн, становити не менше, ніж $2/3$ сукупних надходжень до місцевих бюджетів [8].

Джерела податкових надходжень необхідно розподілити між центральною і місцевою владою в адекватності виконання ними функцій, що повинно знайти своє відображення в законодавстві про місцеве самоврядування. Також потрібно надати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки.

Бюджетний кодекс серед одинадцяти принципів побудови бюджетної системи України називає принцип збалансованості повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період.

Збалансований бюджет -це бюджет, в якому надходження поточного періоду відповідають сумі витрат цього ж періоду, тому збалансування бюджету є найбільш відповідальним етапом формування бюджету. Стан формування та використання місцевих бюджетів істотно залежить від вирішення проблем збалансованості бюджетів, які є наслідком невирішених питань у галузі фіскального федералізму. В цьому напрямку Бюджетним кодексом України передбачено удосконалення системи збалансованості місцевих бюджетів, яка включає дві складові.

Перша стосується збалансування доходів, який передбачає розподіл надлишкових доходів бюджетів територій з вищою за середню податкозабезпеченістю між територіями з нижчою за середню

податкозабезпеченістю. Причому трансфертні платежі надаються територіям з чітко визначеними напрямками їх витрачання, яке буде забезпечувати цільове використання коштів.

Друга складова збалансування бюджетів стосується видаткової частини. Важливим при збалансуванні видатків місцевих бюджетів є облік структурних витрат територій. Аналіз наукових публікацій і нормативно-правової бази формування місцевих бюджетів дозволяє стверджувати, що переваги в збалансуванні місцевих бюджетів надаються трансферним методам регулювання.

Фінансова спроможність місцевих бюджетів продовжує зменшуватися, якщо у 2001 році частка трансфертів становила 21,5%, то у 2015 цей показник становив 59,1%. Збалансування місцевих бюджетів шляхом дотацій має ряд недоліків, основними з них є: виконання бюджетів нижчого рівня залежить від бюджетів вищого рівня. – впевненість отримання доходів від державного бюджету не стимулює органи місцевого самоврядування по залученню власних доходів, особливо при великому рівні дотацій [7].

Міжбюджетні трансферти не повинні слугувати основним інструментом, а мають лише доповнювати методи балансування. Саме тому, необхідно дотримуватися наступних дій у вирішенні питань балансування бюджетів з урахуванням можливих ситуацій. Крок 1. Органи місцевого самоврядування складають прогноз загальних податкових доходів місцевих бюджетів: 1. Прогноз місцевих (власних) податків та інших обов'язкових платежів, що формують дохідну частину місцевого бюджету; 2. Прогноз загальнодержавних податків і інших обов'язкових платежів, що збираються на цій території; 3. Прогноз доходів, що передаються, якщо такі мають місце.

Можливі ситуації і методи балансування місцевих бюджетів за такими показниками: сума власних і закріплених за місцевим бюджетом видатків; прогнозна загальна сума доходів місцевих бюджетів). Якщо методи, які приведені у другому варіанті не забезпечують збалансованості місцевого бюджету, тоді бюджету нижчого рівня виділяється фінансова допомога у виді субвенцій і

дотацій бюджетом вищого рівня. Субвенції мають строго цільове призначення, дотації носять безоплатний характер і надаються для покриття різниці між видатками і доходами місцевого бюджету. Для щоквартального і щомісячного балансування місцевих бюджетів також можуть надаватися бюджетні позики.

Стосовно перспективи збільшення надходжень від інших місцевих податків і зборів, зокрема єдиного податку, збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збору за місця для паркування транспортних засобів і туристичного збору, можна зазначити, що вони не здатні суттєво поповнити місцеві бюджети. Так, платниками єдиного податку є лише особи, що здійснюють підприємницьку діяльність та відповідають вимогам, встановленим Главою 1 Розділу XIV Податкового кодексу України. Платниками туристичного збору є фізичні особи (незалежно від резидентського статусу), які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, де діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення туристичного збору, та отримують послуги з тимчасового проживання [3].

Платниками збору за провадження деяких видів підприємницької діяльності є суб'єкти господарювання, які отримують в установленому законодавством порядку торгові патенти та провадять такі види підприємницької діяльності, як: торгівля в пунктах продажу товарів, а також валютними цінностями в пунктах обміну іноземної валюти; діяльність з надання платних побутових послуг; діяльність у сфері розваг [3].

Платниками збору за місця для паркування транспортних засобів є юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які згідно з рішенням сільської, селищної або міської ради організують і провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках [3].

Проте, якщо всі вищевказані місцеві податки та збори успішно справляються на території адміністративних одиниць, то дискусії з приводу справляння цього збору досі тривають.

Тобто суб'єктний склад платників цих податків і зборів свідчить про вибірковість їх справляння, тоді як зобов'язання зі справляння податку на нерухоме майно можливо встановити практично для всіх фізичних та юридичних осіб, як це на сьогодні передбачено податковим законодавством багатьох країн світу та СНД.

Таким чином, до основних елементів механізму поповнення ресурсної бази місцевих бюджетів варто віднести наступні. В першу чергу, варто внести зміни щодо бази оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Наступним кроком у забезпеченні ефективного формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів має стати відміна пільг при сплаті плати за землю. Ще одним важливим моментом що стосується поповнення ресурсної бази місцевих бюджетів має стати повернення такого місцевого збору, як ринковий збір.

Ефективним джерелом зміцнення ресурсного потенціалу місцевих бюджетів України є місцеві податки та збори. Саме тому одним із пріоритетних напрямів щодо формування ресурсної бази місцевих бюджетів має стати підвищення самостійності місцевих бюджетів шляхом зростання ролі місцевих податків та зборів у структурі їх доходів. Отже, проблема зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів на сьогодні вирішується шляхом забезпечення «достатнім» обсягом доходів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретико-методологічних засад системи формування дохідної частини місцевих бюджетів зроблені наступні висновки:

Система формування доходів місцевих бюджетів являє собою сукупність форм і засобів мобілізації доходів до місцевих бюджетів, а також відносин, які виникають у процесі організації системи фінансування місцевих бюджетів, між органами управління, суб'єктами підприємницької діяльності та громадянами, що є економічною сутністю системи.

Суб'єктами системи формування доходів місцевих бюджетів виступають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадяни, асоціації органів місцевого самоврядування, бюджетні установи, громадські некомерційні організації та приватний сектор.

Структура доходів місцевих бюджетів України представлена: податковими надходженнями: податок на доходи фізичних осіб; податок на прибуток підприємств (тільки для обласних бюджетів), акцизний податок на роздрібний продаж підакцизних товарів; єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва; податок на майно; неподатковими надходженнями (власні надходження місцевих бюджетних установ; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; доходи від власності та підприємницької діяльності; інші неподаткові надходження); доходами від операцій з капіталом; трансфертами місцевим бюджетам.

Розмежування дохідних джерел місцевих бюджетів у світовій практиці здійснюється за такими принципами: стабільність розподілу доходів між рівнями бюджетної системи на основі єдиних підходів; власні доходи бюджетів кожного рівня мають стати основним ресурсом для реалізації закріплених за ними видаткових повноважень; податкові повноваження органів місцевого самоврядування не повинні обмежувати переміщення капіталів, робочої сили, товарів і послуг, а також давати змогу експортувати податковий тягар в інші

регіони; розмежування податкових повноважень і доходних джерел має орієнтуватися здебільшого на вертикальне, а не на горизонтальне фінансове вирівнювання.

Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за січень-грудень 2018 становить 25,5 відсотків. Із 12 регіонів, що мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні, 5 регіонів забезпечили приріст понад 27%. Найнижчий приріст мають Луганська та Миколаївська області.

Загалом обсяг надходжень ПДФО за січень-грудень 2018 року склав 138 064,4 млн.грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами становить 101,1%. (слайд 4)

Надходження плати за землю за січень-грудень 2018 року становили 27 319,1 млн.грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами – 99,1%.

Із 18 регіонів, що забезпечили темп приросту плати за землю вище середнього по Україні (3,6%) більше 10% забезпечили 5 регіонів, від'ємне значення мають Дніпропетровська (-6,4%), Закарпатська (-3,2%) і Запорізька (-0,7%) області. Фактичні надходження єдиного податку за січень-грудень 2018 року склали 29 487,7 млн.грн., приріст надходжень проти січня-грудня минулого року становить 26,5% або на 6 186,2 млн.гривень більше.

Для дієвого функціонування місцевих бюджетів, забезпечення виконання суспільних зобов'язань органами центральної влади та місцевого самоврядування, сприяння економічному зростанню та забезпечення позитивних наслідків децентралізації необхідно вирішити такі завдання: здійснити подальший розподіл повноважень між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування з відповідним розширенням бази доходних джерел формування місцевих бюджетів, а також узгодження інтересів держави, бізнесу та громадян; залучати додаткові джерела надходжень до державного та місцевих бюджетів; вдосконалити механізм міжтериторіального фінансового вирівнювання.

З метою забезпечення збалансованості місцевих бюджетів необхідним є підвищення ефективності мобілізації доходів місцевих бюджетів, раціоналізація витрат, пошук нових джерел фінансування місцевих бюджетів. Важливим джерелом мобілізації доходів місцевого бюджету є збільшення надходжень від місцевих податків. В цілях збільшення доходів місцевого бюджету, а також організації контролю за нарахуванням та надходженням місцевих податків і зборів необхідно встановити економічно обґрунтовані податкові ставки по місцевих податках. З метою забезпечення повноти обліку платників податків представляється доцільним проведення органами місцевого самоврядування роботи по виявленню власників не рухомого майна, які не оформили майнові права в установленому порядку, а також роз'яснювальної роботи з фізичними особами, які є потенційними платниками податку на майно фізичних осіб. В цілях виконання функцій та завдань органів місцевого самоврядування при проведенні оцінки витратних зобов'язань рекомендується здійснити такі заходи: визначити обсяги, структуру та розміри бюджетних витрат згідно з напрямками використання і поставленими цілями; затвердити перелік заходів, програм, проектів, а також категорій одержувачів бюджетних коштів; встановити конкретний порядок фінансового забезпечення та виконання видаткових зобов'язань. Слід обов'язково передбачити затвердження порядку обліку показників середньострокового фінансового плану при підготовці рішення про бюджет на черговий фінансовий рік.

Доходи місцевих бюджетів в умовах трансформації фінансово-бюджетних відносин вимагають вдосконалення та забезпечення їх стабільності з метою здійснення публічних видатків та виконання повноважень органами місцевої влади. Їх формування вимагає нових форм і методів планування податків, зборів і обов'язкових платежів та пошуку дієвих інструментів міжбюджетного регулювання на всіх стадіях бюджетного процесу. В цих умовах важливе місце відводиться дієвості фінансово-бюджетного законодавства, ефективності системи оподаткування та впливу макропоказників соціально-економічного розвитку на формування доходів

місцевих бюджетів на відповідний рік та середньострокову перспективу. Ефективним джерелом зміцнення ресурсного потенціалу місцевих бюджетів України є місцеві податки та збори. Саме тому одним із пріоритетних напрямів щодо формування ресурсної бази місцевих бюджетів має стати підвищення самостійності місцевих бюджетів шляхом зростання ролі місцевих податків та зборів у структурі їх доходів. Отже, проблема зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів на сьогодні вирішується шляхом забезпечення «достатнім» обсягом доходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боголиб Т.М. Региональная экономика и финансовая политика: проблемы реализации: монография. Астана, 2016. С. 86–126.
2. Боголиб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності. Економічний часопис-XXI. 2015. № 3–4. С. 84–87.
3. Боголиб Т. М. Місцеві фінанси / Т. М. Боголиб. К.: Корпорація, 2013. 464 с.
4. Боголиб Т.М. Дотації місцевим бюджетам як інструмент фінансового вирівнювання. Економічний вісник університету. 2016. №29/1. С. 282-289.
5. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку / за ред. Л.В. Лисяк. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
6. Бюджетний кодекс України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канева, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
8. Василик О. Д. Державні фінанси України / О. Д. Василик. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.
9. Василик О. Д. Теорія фінансів / Василик О. Д. К. : НІОС, 2000. 16 с.
10. Волохова І. С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / І. С. Волохова ; Одес. держ. екон. ун-т. Одеса : [Атлант], 2010. 234 с.
11. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. 1994. № 1–2 (6–7). С. 65–69.
12. Городецька Т. Е., Ківшик Ю.І. Зарубіжний досвід формування фінансових ресурсів на місцевому рівні. Молодий вчений. 2017. №1. С.559–563.
13. Городецька Т. Е., Поровай А.С. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету. Молодий вчений. 2017. №2. С. 243–247.
14. Городецька Т. Е., Сухова А.О. Формування місцевих бюджетів в умовах розвитку самоврядування. Молодий вчений. 2017. №1. С. 563–567.

15. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.. ; за заг. ред. А.А.Мазаракі. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
16. Евтушенко Н. Н., Царук А.Ю. Основные направления бюджетной политики Украины на 2017 год. Молодий вчений. 2017. №2. С. 247–253.
17. Європейська хартія місцевого самоврядування: за станом на 15 липн. 1997 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
18. Єпіфанов А.О. Бюджет України : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”/ Книга перша : Бюджет – головна ланка фінансів держави. 2010. 201 с.
19. Єпіфанов А.О. Бюджет України: монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, Книга друга : Виконання бюджету. 2010. 187 с.
20. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн / В. В. Зайчикова. К. : НДФІ, 2007. 299 с.
21. Запатріна І. В., Лебеда Т.Б. Програмно-цільовий метод бюджетування у контексті стратегічного та середньострокового планування. Фінанси України. 2006. № 10. С. 18–31.
22. Запатріна І.В. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: монографія / за ред. М.І. Скрипниченко. Ін-т екон. та прогнозув. К., 2015. 544 с.
23. Зубенко В. В. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015-17 рік / В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи впровадження», USAID. К., 2017. 77 с.
24. Зубенко В. В. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015-17 рік / В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи впровадження», USAID. К., 2017. 77 с.

25. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
26. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (Історія, теорія, практика) / О. П. Кириленко. К. : НІОС, 2000. 384 с.
27. Кириленко О. П. Місцеві фінанси / О. П. Кириленко. К. : Знання, 2006. 677 с.
28. Кириленко О. П. Дохідна база місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної та податкової системи / О. П. Кириленко. Тернопіль: Вектор, 2011. С. 6-10.
29. Козарезенко Л. В. Місцеві бюджети: можливості регулювання розвитку людського потенціалу. Фінанси України. 2016. № 4. С. 65–83.
30. Козачишина Т. О. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад. Молодий вчений. 2017. №2. С. 262.
31. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : [монографія] / Т.А. Коляда. Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. 396 с.
32. Коніна М. О., Мрічка А.А. Напрями зміцнення фінансової бази та незалежності органів місцевого самоврядування. Молодий вчений. 2016. №12. С. 800–803.
33. Консолідація державних фінансів України : кол. моногр. / за ред. І.О.Луніної ; ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України". К., 2017. 344 с.
34. Консолідація державних фінансів України : кол. моногр. / за ред. І.О.Луніної. К., 2017. 344 с.
35. Конституція України / Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парламентське видавництво, 2007. 64 с.
36. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України / В. І. Кравченко. К. : Знання, 1999. 487 с.
37. Кравченко В. І. Фінанси місцевих органів влади України: Основи теорії та практики / Кравченко В. І. К. : НДФІ, 1997. 276 с.

38. Крайник О. П. Регулювання економічного розвитку регіону / Крайник О. П. К. : НДФІ, 2007. 296 с.
39. Лесік І. М., Войналович А.М. Шляхи розв'язання проблеми дефіциту державного бюджету. Молодий вчений. 2016. №12. С. 833–836.
40. Ливдар М. В., Макар О.П., Чубка О.М. Проблеми та напрями організації міжбюджетних відносин в контексті підтримки соціально-економічного розвитку регіонів. Молодий вчений. 2017. №3. С. 780–783.
41. Лисяк Л.В., Ватченко О.Б., Ватченко Б.С. Оцінка майнового потенціалу регіону – інструмент формування доходів місцевих бюджетів України: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 168 с.
42. Лисяк Л.В., Грабчук О.М. Зміцнення бюджетного потенціалу місцевих бюджетів України в умовах фінансової децентралізації. Проблеми економіки. 2018. №1. С. 294-299.
43. Лисяк Л.В., Куліченко В.О. Бюджетний механізм в умовах інноваційного розвитку системи бюджетного менеджменту. Економічний простір: Зб. наук. праць. №106. Дніпропетровськ: ПДАБА. 2016. С. 156–167.
44. Литягин Н. Н. Финансовые проблемы местного самоуправления. Финансы. 2008. № 1. С. 24–25.
45. Лук'яненко І. Г. Трансформація джерел доходів місцевих бюджетів в Україні. Фінанси України. 2004. № 12. С. 31–39.
46. Лук'яненко І.Г. Особливості прогнозування та управління бюджетним дефіцитом в країнах з трансформаційною економікою. Економічний вісник університету. 2015. Вип.25/1. С. 179–185.
47. Лук'яненко І.Г. Прикладні аспекти прогнозування розвитку складних соціально-економічних систем: монографія / За ред. О. І. Черняка, П.В.Захарченка. Бердянськ: Видавець Ткачук О.В. 2015. 384 с.
48. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / Луніна І. О. К. : Наукова думка НАН України, 2006. 432 с.
49. Макарчук І. М. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Молодий вчений. 2017. №1. С. 640–647.

- 50.Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: КНТЕУ, 2018. 373 с.
- 51.Макогон В. Д. Концептуальні засади зміцнення місцевих фінансів. Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 1. С. 36–39.
- 52.Макогон В. Д. Формування дохідної частини бюджету як складової фінансово-економічного регулювання. Науковий погляд: економіка та управління. 2016. № 1. С. 100–106.
- 53.Макогон В.Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами. Економічний вісник університету. 2015. Вип.26/1. С. 207–211.
- 54.Макогон В.Д. Основи регулювання міжбюджетних відносин. Економіка. Фінанси. Право. № 12. 2010. С. 21– 24.
- 55.Мироненко А. О., Серьогін С.С. Функції державних та місцевих фінансів України. Молодий вчений. 2016. №12. С. 877–881.
- 56.Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
- 57.Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
- 58.Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- 59.Офіційний сайт Державної фінансової інспекції. URL: <http://www.dkrs.gov.ua>.
- 60.Офіційний сайт Державної фіскальної служби України URL: www.sta.gov.ua
- 61.Офіційний сайт Євростату. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.
- 62.Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
- 63.Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2015. № 2 (100). С. 64–73.
- 64.Пасічний М.Д. Інституційні засади розвитку фінансового регулювання економіки. Економічний вісник університету. 2015. Вип.27/1. С. 137-143.
- 65.Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія/ М.Д.Пасічний. Київ: Київ.нац.торг-еконо.ун-т, 2019. 440 с.

- 66.Пасічник Ю. В. Бюджетна система України / Пасічник Ю. В. К. : Знання-Прес, 2006. 607 с.
- 67.Пашута М. Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку / М. Т. Пашута. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 408 с.
- 68.Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки» від 31.05.2017 р. № 411. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-п>
- 69.Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування. / [М. Пітцик, В. Кравченко, Є. Монько та ін.]. К. : Рада Європи та Асоціація міст України, 2000. 136 с.
- 70.Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. : Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
- 71.Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
- 72.Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII.: Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
- 73.Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII. : Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
- 74.Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року №0 280/97-ВР URL : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
- 75.Про Основні напрями бюджетної політики на 2016 рік : Постанова Верховної Ради України від 31 березня 2015 року № 314-р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/>
- 76.Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

77. Про структуру бюджетної класифікації: Постанова Верховної Ради України від 12.07.1996 р. № 327/96-ВР. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
78. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
79. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 № 538-р. URL: www.zakon.rada.gov.ua
80. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року №308-р // Офіційний вісник України. 2007. № 38. Ст. 1526.
81. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
82. Радіонов Ю. Д. Програмно-цільовий метод бюджетування: проблеми впровадження та перспективи розвитку. Економіка України. 2018. № 2. С. 21-38.
83. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації: кол. моногр. / за ред. д.е.н. І.О. Луїної; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів. НАН України". Київ, 2014. 296 с.
84. Самошкіна О. А. Формування видатків бюджету у системі суспільного розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 21. С. 79–84.
85. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / О. Ф. Скакун. Х. : Консул, 2001. 664 с.
86. Стефанюк І.Б., Крисюк Н.Е. Актуальні аспекти міжбюджетних відносин у світлі нової редакції Бюджетного кодексу України. Фінанси України. 2011. № 2. С. 86–96.
87. Сторонянська І. З., Беновська Л.Я. Бюджети розвитку місцевих бюджетів: проблеми формування та використання в контексті поглиблення фінансової децентралізації. Фінанси України. 2016. № 5. С. 34-47.

88. Сучасна бюджетна система : правила та процедури / [За заг. ред. В. В. Зубенка]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». К., 2017. 184 с.
89. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576с.
90. Тірбах Л.В. Динаміка та стан бюджетної децентралізації. Економічний вісник університету. 2016. Вип.28/1. С. 212–216.
91. Федосов В.М. Бюджетна система / За наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К. : Центр учбової літератури ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. 817 с.
92. Фінанси / За ред. д. е. н., проф. Буряка П.Ю., д. е. н., проф. Жихор О.Б. К.: «Хай-Тек Прес», 2010. 528 с.
93. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 728 с.
94. Фінанси / за ред. Л. В. Лисяк; Ун-т мит. справи та фінансів. Дніпро : Акцент, 2017. 298 с.
95. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І. Я. К. : НІОС, 2003. 488 с.
96. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я.Чугунов. К. : НДФІ, 2005. 259 с.
97. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 5–18.
98. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
99. Чугунов І.Я., Собчук С.І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2018. №3. С. 103-116.
100. Юрій Е. О., Гриник В.Ю. Особливості формування доходної частини бюджету в сучасних умовах. Молодий вчений. 2016. №12. С.1010–1013.
101. Markuts Y. I., Adamenko I. P., Husarevych N. V. Consolidated budget as a social development tool. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Т. 3. № 26. 2018. С. 493–500.

- 102.** Markuts Y., Adamenko I. Fiscal policy in the countries with transformational economic systems. Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine: Collective monograph. Edited by: Khudolei V., Ponomarenko T. Oktan print s.r.o. Prague, 2019. Section 3. P. 239–253.
- 103.** Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Makogon V., Pasichnyi M., Nikitishin A., Adamenko I., Krykun T., Kozarezenko L., Sobchuk S. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
- 104.** Chugunov I., Makohon V. Fiscal strategy as an instrument of economic growth. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5 No. 3. pp. 213-217.
- 105.** Chugunov I., Makohon V., Krykun T. Budget strategy in the conditions of economic globalization. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Vol.17, Issue 3. pp. 101-110.

ДОДАТКИ

Додаток А

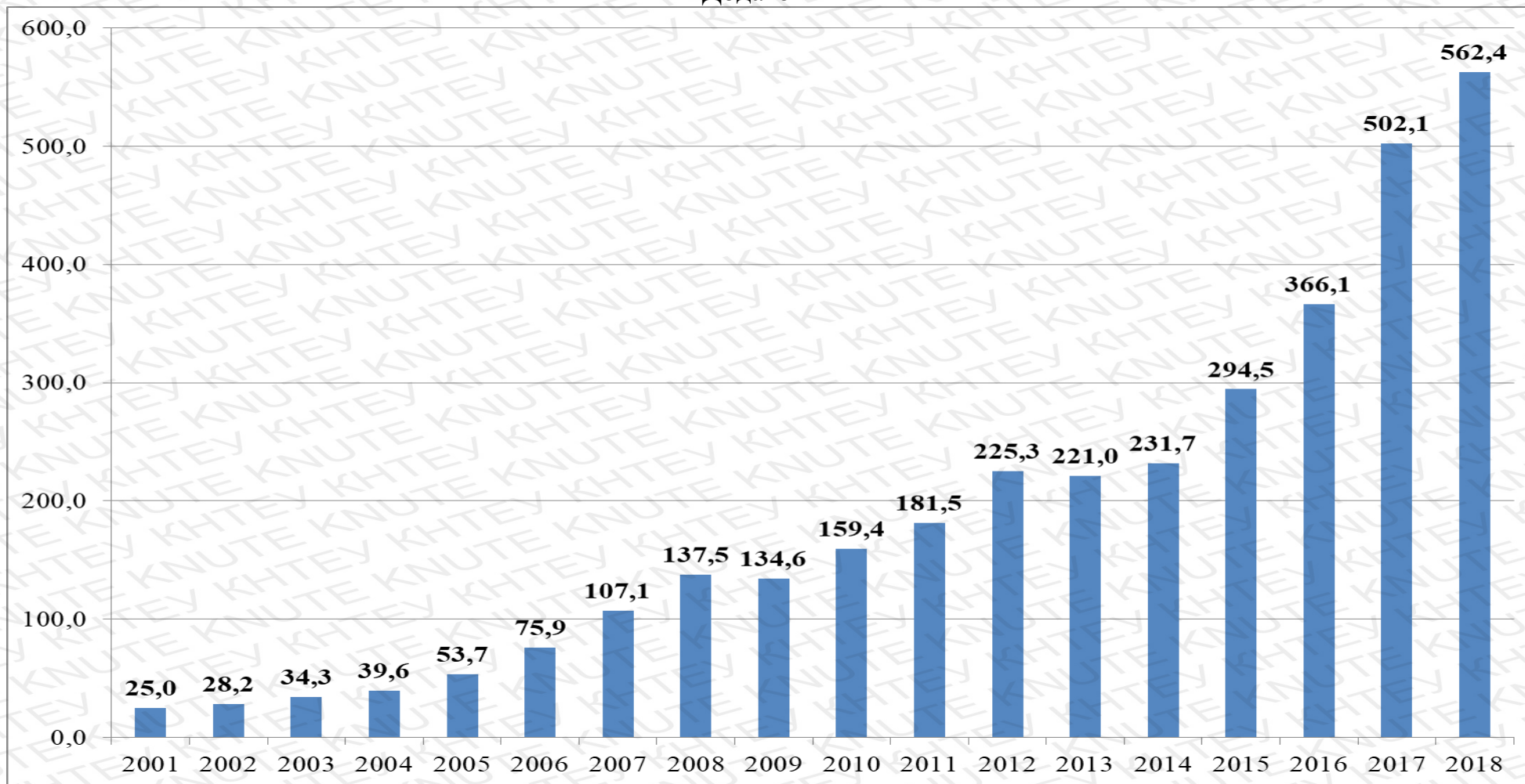

Рис. А.1. Динаміка доходів місцевих бюджетів за 2001-2018 рр.,млрд.грн.

Додаток Б

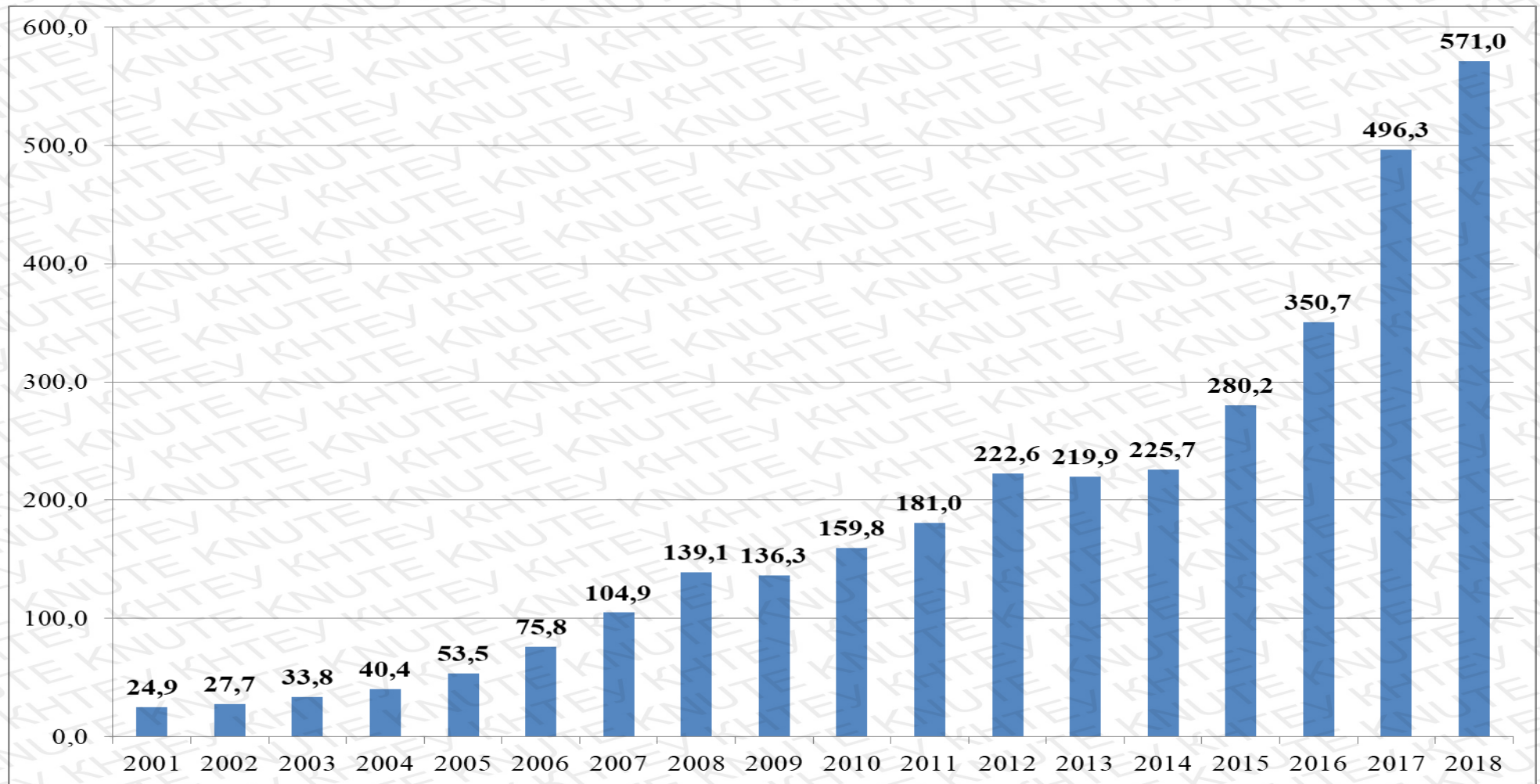

Рис. Б.1. Динаміка видатків місцевих бюджетів за 2001-2018 рр.,млрд.грн.

Додаток В

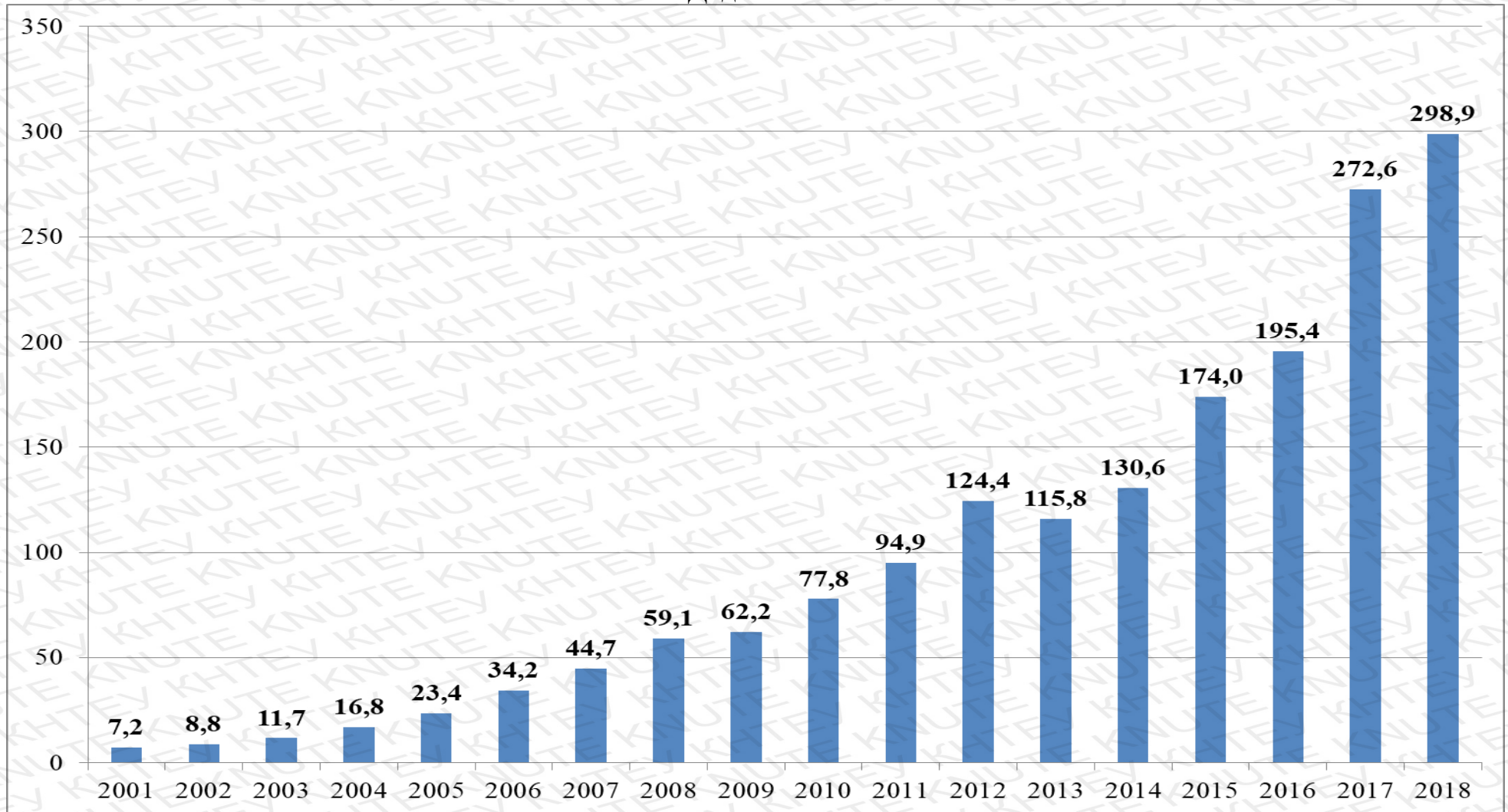

Рис.В.1. Динаміка міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів за 2001-2018 рр., млрд.грн.

Додаток Г

Структура міжбюджетних трансфертів за 2001-2018 роки, млрд.грн.

	Дотації	частка у міжбюджетних трансфертах, %	Субвенції	частка у міжбюджетних трансфертах, %
2001	4,2	58,50	3,0	41,50
2002	4,7	52,79	4,2	47,21
2003	6,5	55,56	5,2	44,44
2004	9,3	55,36	7,3	44,64
2005	14,5	61,97	8,9	38,03
2006	18,1	52,92	16,1	47,08
2007	23,3	52,13	21,4	47,87
2008	30,4	51,44	28,7	48,56
2009	36,1	58,04	26,1	41,96
2010	44,2	56,81	34,6	43,19
2011	48,1	50,68	46,8	49,32
2012	60,6	48,71	63,8	51,29
2013	61,2	52,85	54,6	47,15
2014	64,4	49,31	66,2	50,69
2015	7,3	4,20	166,7	95,80
2016	6,8	3,48	188,6	96,52
2017	22,0	8,07	250,6	91,93
2018	25,2	8,42	273,8	91,58